

Dosya Analiz / 37

MESELE OSMANLIYA BAKIŞ MI?

Bazı konular vardır ki haklı olmak yetmiyor meseleleri çözmeye. Osmanlı Devletinin bıraktığı miras da bu türden konulardan biridir. Osmanlı'ya nasıl bakılacağı sürekli tartışma konusudur. Son olarak Lübnan Devlet Başkanı, Michel Aoun, Lübnan'ın 100. Kuruluş yılında, Fransızların desteğiyle bağımsızlıklarını kazandıklarını ifade ederek, Osmanlı Devletini devlet terörü uygulamakla itham etti. Benzer ithamlara Batı literatüründe ve bazı Arap ülkelerinin ders kitaplarında da dönem dönem rastlanmaktadır.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kudret BÜLBÜL'ün konuyla ilgili değerlendirmesini sunuyoruz...

600 yıl hüküm sürmüş bir devlet ve uygulamaları kuşkusuz pek çok açıdan eleştirilebilir. Ama emperyalist ülkelere rahatlıkla yapılabilecek işgalcilik, farklı kimlik ve kültürlere baskı yapma suçlaması Osmanlı Devleti için açık bir iftira olacaktır. Türkiye'de belirli kesimler, tersinden, Osmanlı Devletini farklılıklara yönelik asimile politikası gütmeye için eleştirmektedir. Onlara göre, böyle bir politika izlemiş olsaydı, Osmanlı'nın yönettiği coğrafya bugün daha fazla Türk ve Müslüman olacaktı. İngiltere ve Fransa tarafından yönetilen toplulukların bugün daha fazla bu ülkelere benzediği düşünüldüğünde bu iddia temelsiz değildir. Ama hemen belirtmek gerekir ki, Osmanlı Devleti'nin böyle bir politika izlememesi, kendisini emperyalist ülkelerden ayıran unsurlardan biridir.

Pax Ottomana

Osmanlı Devletinin uzun yüzyıllar hüküm sürdüğü coğrafyalar bugün adeta kan gölü. Balkanları, Ortadoğuyu, Afrikayı, yüzyıllarca barış içinde, bugün bile ulaşılamayan bir çoğulculuk, farklı din, kültür ve dinlere saygı içinde yönetmiş. Bu durumun somut bir ifadesi, Osmanlı yönetimi altında iken, Osmanlı Coğrafyasındaki bütün farklılıkların kendi dilleri, kültürleri ve dinleri ile

yaşayabilmeleri ve Osmanlının çekilmesinden sonra farklılıklarını aynen sürdürebilmeleridir. Osmanlı hoşgörüsü literatürde Pax Ottomana (Osmanlı Barışı) olarak anılmaktadır. Osmanlının sağladığı çoğulculuğun değeri, Amerika'nın "keşfinden" sonra Amerika yerlilerine yapılan muamele, yerlilerin dinlerinin, dillerinin kültürlerinin yok olması; İngiltere'nin Hint Alt kıtasında sadece yaklaşık 150 yıl kalmasına rağmen, buralarda kurulan ülkelerin resmi dillerinin İngilizce olması ile kıyaslandığında daha iyi takdir edilir.

Eğer iddia edildiği üzere, Batılı pek çok emperyalist ülke gibi davranıp Osmanlı Devleti baskıcı bir politika izlemiş olsaydı, Lübnan Devlet Başkanının isminin "Michel Aoun" olması ve Hıristiyan kalabilmesi oldukça zordu. Kendisi gibi Lübnanlı ve Hıristiyan olan, bir çok değerli eserin yazarı Amin Maalouf'un emperyalist ülkeleri ve Osmanlı uygulamasını karşılaştırma anlamına da gelen şu sözleri, ülkesinin Devlet Başkanına yanıt gibidir:

"Hiçbir din hoşgörüsüzlükten soyutlanmış değildir. Ama bu iki 'rakip' dinin bir bilançosu yapılacak olsa, İslam hiç de fena görünmez. Eğer atalarım, Müslüman orduları tarafından fethedilen bir ülkede Hıristiyan olmak yerine, Hıristiyanlar tarafından fethedilen bir ülkede Müslüman olsalardı, onların inançlarını koruyarak on dört yüzyıl köy ve kentlerinde yaşamaya devam edebileceklerini sanmıyorum. Gerçekten de, İspanya'daki Müslümanlara ne oldu? Ya Sicilya'daki Müslümanlara? Yok oldular, tek kişi kalmamacasına katledildiler, sürgüne zorlandılar ya da cebren Hıristiyan edildiler."

İsraili tarih Profesörü, son zamanların popüler yazarı, Yuval Noah Harari'nin Hürriyet Gazetesindeki söyleşide kullandığı ifadeler de, Pax Ottomanayı, Osmanlı barışını, hoşgörüsünü net bir biçimde ortaya koymaktadır:

"Ortaçağ Avrupa'sında toleranstan eser yoktu. ... 1600'de Paris'te herkes Katolik'ti. Bir Protestan şehre girdiğinde onu öldürürlerdi. Londra'da herkes Protestan'dı. Bir Katolik şehre girdiğinde onu öldürürlerdi. O yıllarda Avrupa'da Yahudiler sürülürdü... Kimse Müslümanları istemezdi... Oysa aynı dönemde İstanbul'da farklı mezheplerden Müslümanlar, Katolikler, Ermeniler, Ortodokslar, Rumlar, Bulgarlar yan yana mutlu mesut yaşarlardı."

Tarihi araçsallaştırmak ya da Osmanlı Coğrafyasını parçalamaya devam etmek..

Osmanlıya dair ithamlara yukarıdaki türden ya da başka pek çok yanıtlar verilebilir. Ama mesele bu değildir. Mesele emperyalizmin "böl, parçala, yönet" stratejisidir. Asırlarca parçalanmanın önlenmesinde ve barışın sağlanmasında en önemli değer olan İslamın, bugün aynı şekilde referans bir değer olarak kabul edilip edilmeyeceğidir. Osmanlının parçalanmasından sonra Osmanlı coğrafyasındaki ülkeler (balkanlar, Ortadoğu, Afrika) parçalanmaya devam edilmek istenmektedir. Mikro düzeyde oluşan/oluşturulan etnik, dini, kültürel, ulusal yeni kimliklerle bu coğrafya daha da parçalanmaktadır. Bu coğrafyadaki çatışmaların, yeni sınırlar çizme operasyonlarının anlamı budur. Bu çerçevede tarih emperyalist araçlar doğrultusunda araçsallaştırılmak istenmektedir. Bu durumda tarihi tarihçilere bırakalım, araçsallaştırmayalım demenin bir karşılığı bulunmamaktadır. Her şeyi araçsallaştıran emperyalist amaçların tarihi araçsallaştırmaktan vazgeçmesi düşünülebilir mi?

O halde ne yapılmalı?

Bu nedenle Osmanlının bıraktığı mirasın değerlendirilmesi geçmişte kalmış ya da geçmişe dair bir değerlendirme değildir. Bugüne ve geleceğe dair bir pozisyon alıştıdır. Osmanlı ve Cumhuriyet aydınlarının, siyaset adamlarının önemli bir kısmının aldıkları Batılılaşma virüsü nedeniyle bu konuda iyi bir sınav verdiği söylenemez. Batılılaşma ile kendi toplumundan, geleneklerinden, değerlerinden kopan aydınlar ve siyasiler, Batıda üretilen ve Osmanlıyı parçalayan fikirlerin figüranı olmuşlardır. Bugün Osmanlı Coğrafyasındaki diğer ülkelerin batılılaşma süzgecinden geçmiş aydınlarının ve siyasilerinin Osmanlıya ve kendi toplumlarına bakışı da bu durumdan farklı değildir. Oysa Balkanlar, Ortadoğu ve Afrika'daki bugünkü durum geçmişten çok farklı değildir. Bu ülkeler daha fazla parçalanma tehdidi ile karşı karşıyadırlar. Kendi toplumundan, tarihinden, geleneğinden kopuk aydınların ve siyasilerin ülkelerini götürüleceği yer, toplumlarının daha fazla parçalanmasından başka bir yer değildir. Bu nedenle, emperyalist amaçların farkında olarak, geçmişe ve bugüne tarihi, toplumu ve bölgesi ile daha barışık bir şekilde bakmak gerekir.

Akademisyenler, entelektüeller, alimler, kanaat önderleri, siyasiler, her bölgeden akıllı selim insanlar, ortak bir duruş ve duyuşla tarihin araçsallaştırılmasına, bölgenin daha fazla parçalanmasına karşı çıkmalıdır. Siyasal amaçlar gözardı edilerek sadece gösterilen pencereden bakmamalıdır. Bölge dışından gelen parçalayıcı değil, daha fazla kendi tarihinden, geleneğinden, medeniyetinden toparlayıcı fikirlere kapı aralamalıdır. Aksi takdirde bölge ülkeleri ve insanları, daha fazla parçalanarak birbirine düşecek, daha çok edilgen hale gelecek, işlevsizleşecek ve daha kolay emperyalizmin oyuncağı olacaktır.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kudret BÜLBÜL'ün konuyla ilgili değerlendirmesini sunduk...